

الْحَمْدُ لِلَّهِ

www.ketab.ir

پرونده

الگوی تکافل در پوشش ریسک و بیمه

نویسندگان:

دکتر حجت‌الله عبدالملکی

(عضو هیأت علمی دانشگاه امام صادق «ع»)

دکتر سید محمد کریمی

دبیر کل سندیکای بیمه‌گران ایران

سرشناسه	: عبدالملکی، حجت‌الله، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: الگوی تکافل در پوشش ریسک و بیمه [کتاب] / نویسندگان حجت‌الله عبدالملکی، سیدمحمد کریمی.
مشخصات نشر	: تهران: بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده بیمه، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۳۰۱ ص: جدول، نمودار.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۱۴-۵۸-۴
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
یادداشت	: ص.ع. به انگلیسی: model Hojjatollah Abdolmaleki, Seyedmohammad Karimi. Takafol for insurance and risk coverage.
یادداشت	: چاپ قبلی: بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران، پژوهشکده بیمه، ۱۳۹۲ (ده، ۳۳۴ص).
یادداشت	: چاپ دوم.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۹۷ - ۳۰۱.
موضوع	: حقوق بیمه (فقه)
موضوع	: Insurance law (Islamic law)
موضوع	: حقوق بیمه
موضوع	: Insurance law
شاسه افزوده	: کریمی، سیدمحمد، ۱۳۴۰ -
شاسه افزوده	: بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران. پژوهشکده بیمه
رده بندی کنگره	: BP۱۹۸/۶
رده بندی دیویی	: ۴۹۷/۳۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۷۷۴۵۵
تاریخ درخواست	: ۱۳۰۱/۱۲/۰۴
تاریخ پاسخگویی	:
کد پیگیری	: ۸۷۶۵۹۸۲

الگوی تکافل در پوشش ریسک و بیمه

نویسندگان: دکتر حجت‌الله عبدالملکی - دکتر سید محمد کریمی

کارشناس: مهدیه میرزایی

صفحه آرا: علی حسین صفری

طراح جلد: علی حسین صفری

چاپ دوم: ۱۴۰۰

چاپ: کارنگ

تعداد: ۱۵۰ نسخه

قیمت: ۱۲۷,۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۱۴-۵۸-۴

ناشر: پژوهشکده بیمه وابسته به بیمه مرکزی جمهوری اسلامی ایران

نشانی: تهران- سعادت‌آباد- میدان شهید تهرانی مقدم (کاج)- خیابان سرو غربی - پلاک ۴۳

صندوق پستی: ۴۴۹۹-۱۹۳۹۵ تلفن: ۲۲۰۸۴۰۸۴ دورنگار: ۲۲۰۸۴۰۲۲

پست الکترونیکی: info@irc.ac.ir

وب سایت: www.irc.ac.ir

«حق چاپ برای ناشر محفوظ است»

پیشگفتار

بیمه، سازوکاری است که ریسک ناشی از رویدادهای نامطلوب در آینده را تقلیل داده و دارایی‌ها و مسئولیت‌های بیمه‌گذاران را در مقابل خسارت‌های احتمالی آتی، حمایت می‌کند. به همین دلیل، بیمه، تبدیل به جزئی جدایی‌ناپذیر از زندگی و فعالیت‌های امروزی شده است. البته کارکرد بیمه در جوامع مختلف فراتر از نقش سستی آن یعنی تأمین اطمینان خاطر، ایمنی و استقلال بوده و به عنوان ابزار و نهاد مهمی در تأمین پس‌انداز و منابع لازم برای رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفای نقش می‌کند. درحقیقت، بیمه علاوه بر سهمی که در کاهش مخاطرات و مدیریت ریسک‌ها دارد، می‌تواند به عنوان یک واسطه مالی کارآمد، آثار مهمی در رشد و توسعه اقتصاد کشور داشته باشد، که با گسترش روزافزون حجم اقتصاد و فعالیت‌های اقتصادی، این نقش نیز از اهمیت بیشتری برخوردار شده است. بر این اساس، در اکثر کشورها، صنعت بیمه به یکی از صنایع پویا و مهم تبدیل شده است که کارکردهای مختلفی در جهت رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها دارد.

پژوهشکده بیمه به عنوان نهاد علمی و پژوهشی صنعت بیمه، نقش و مسئولیت مهمی در جهت تحقق این جایگاه برای صنعت بیمه در اقتصاد کشور دارد. این وظیفه به مسئولیت اصلی پژوهشکده باز می‌گردد که پاسخگویی به نیازهای پژوهشی و توسعه تحقیقات علمی، کاربردی در زمینه بیمه و همچنین سازماندهی پژوهش‌های بیمه‌ای و فراهم نمودن بستر مناسب برای رشد و توسعه دانش در صنعت بیمه کشور است. در این راستا، به روزرسانی دانش بیمه‌ای متناسب با شرایط کشور و پیشرفت‌های علمی جهان، از برنامه‌های مهم پژوهشکده در این باره است. بدیهی است که یکی از گام‌های اساسی برای تحقق این مهم، توجه به تولید محتوی در اشکال تالیف و ترجمه متون بیمه‌ای، جهت بهره‌مندی ذی‌نفعان صنعت بیمه است.

فهرست مطالب

فصل اول: تکافل در اندیشه اسلامی	۱۵
۱-۱. مقدمه	۱۷
۲-۱. تکافل در لغت و اصطلاح	۱۸
۳-۱. مروری بر نظام جامع تکافلی اسلام	۲۱
۱-۳-۱. مبانی و اصول نظام جامع تکافلی اسلام	۲۱
۲-۳-۱. مبانی و اصول تکافل اقتصادی اسلام	۲۲
۱-۲-۳-۱. کفالت همگانی (ناشی از رابطه اخوت و عضویت در جامعه واحد بشری)	۲۲
۲-۲-۳-۱. اصل سهم بودن جامعه در درآمدهای دولتی (ناشی از ضمان اعاله)	۲۲
۳-۳-۱. اهداف و آثار نظام تکافل اقتصادی اسلامی	۲۳
۴-۱. پیشینه تکافل اقتصادی در تاریخ اسلام	۲۴
۵-۱. بیمه تکافل در دوران معاصر	۲۷
۶-۱. خلاصه فصل اول	۳۰
فصل دوم: الگوی تکافل در پوششی ریسک و بیمه: معرفی	۳۳
۱-۲. مقدمه	۳۵
۲-۲. مفهوم و انواع ریسک و بیمه	۳۵
۳-۲. خاستگاه الگوی تکافل در پوشش ریسک	۳۸
۴-۲. مدل‌های عملیاتی تکافل (الگوهای متعارف)	۴۱
۱-۴-۲. سازوکار کلی و ارکان مدل‌های تکافل	۴۱
۲-۴-۲. الگوی تکافل مبتنی بر عقد مضاربه	۴۵
۱-۲-۴-۲. الگوی تکافل براساس عقد مضاربه- نوع اول: تکافل عمومی	۴۵
۲-۲-۴-۲. الگوی تکافل براساس عقد مضاربه- نوع دوم: تکافل خانواده	۵۴
۳-۴-۲. الگوی تکافل مبتنی بر عقد وکالت	۶۱
۱-۳-۴-۲. الگوی تکافل براساس عقد وکالت- نوع اول: تکافل عمومی	۶۲
۲-۳-۴-۲. الگوی تکافل براساس عقد وکالت- نوع دوم: تکافل خانواده	۶۷
۴-۴-۲. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر عقود مضاربه- وکالت	۷۴
۱-۴-۴-۲. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر مضاربه- وکالت؛ نوع اول: تکافل عمومی	۷۵
۲-۴-۴-۲. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر مضاربه- وکالت؛ نوع دوم: تکافل خانواده	۸۲
۵-۴-۲. الگوی تکافل مبتنی بر وقف	۸۸
۱-۵-۴-۲. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر وقف- مضاربه؛ نوع اول: تکافل عمومی	۸۹
۲-۵-۴-۲. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر وقف- مضاربه؛ نوع دوم: تکافل خانواده	۹۶

- ۲-۴-۳. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر وقف- وکالت؛ نوع اول: تکافل عمومی..... ۱۰۳
- ۲-۴-۴. الگوی ترکیبی تکافل مبتنی بر وقف- وکالت؛ نوع دوم: تکافل خانواده..... ۱۰۹
- ۲-۴-۶. الگوی تکافل مبتنی بر تعاون (تکافل تعاونی)..... ۱۳۱
- ۲-۴-۷. الگوی تکافل مبتنی بر تبرع (تکافل غیرانتفاعی)..... ۱۳۲
- ۲-۵. الگوهای شیعی تکافل..... ۱۳۴
- ۱-۵-۱. الگوی تکافل براساس پیشنهاد آیت الله سیدعبدالهادی شاهرودی..... ۱۳۵
- ۲-۵-۲. الگوی تکافل براساس پیشنهاد آیت الله دکتر حسن آقائظری..... ۱۳۸
- ۲-۶. خلاصه فصل دوم..... ۱۴۱
- فصل سوم: تجربه تکافل در جهان..... ۱۴۳**
- ۳-۱. مقدمه..... ۱۴۵
- ۳-۲. کشورهای پیشرو در عرضه تکافل..... ۱۴۶
- ۳-۲-۱. توسعه تکافل در قاره آسیا..... ۱۴۶
- ۳-۲-۱-۱. تجربه تکافل در کشور مالزی..... ۱۴۷
- ۳-۲-۲. تجربه تکافل در کشور اندونزی..... ۱۵۲
- ۳-۲-۳. تجربه تکافل در کشور سنگاپور..... ۱۵۴
- ۳-۲-۴. تجربه تکافل در کشور عربستان سعودی..... ۱۵۵
- ۳-۲-۵. تجربه تکافل در کشور کویت..... ۱۵۷
- ۳-۲-۶. تجربه تکافل در امارات متحده عربی..... ۱۵۸
- ۳-۲-۷. تجربه تکافل در کشور بحرین..... ۱۵۸
- ۳-۲-۸. تجربه تکافل در کشور پاکستان..... ۱۶۰
- ۳-۲-۹. تجربه تکافل در کشور بنگلادش..... ۱۶۰
- ۳-۲-۱۰. تجربه تکافل در کشور عمان..... ۱۶۱
- ۳-۲-۲. توسعه تکافل در قاره آفریقا..... ۱۶۱
- ۳-۲-۱. تجربه تکافل در کشور سودان..... ۱۶۱
- ۳-۲-۲. تجربه تکافل در کشور تونس..... ۱۶۲
- ۳-۲-۳. توسعه تکافل در قاره اروپا..... ۱۶۲
- ۳-۲-۴. توسعه تکافل در سایر کشورها..... ۱۶۴
- ۳-۲-۴-۱. تجربه تکافل در ایالات متحده آمریکا..... ۱۶۴
- ۳-۲-۴-۲. تجربه تکافل در کشور استرالیا..... ۱۶۵
- ۳-۳. بازار جهانی تکافل..... ۱۶۵
- ۳-۴. تکافل و بیمه‌های متعارف: آینده بازار تکافل..... ۱۶۹
- ۳-۵. جمع‌بندی فصل سوم..... ۱۷۱

فصل چهارم: مباحثی فقهی در الگوی تکافل ۱۷۵

۱-۴. مقدمه ۱۷۷

۲-۴. مروری بر بیمه بازرگانی متعارف در فقه امامیه (شیعه) ۱۷۷

۱-۲-۴. بیمه‌های بازرگانی متعارف در تطبیق با عقود شرعی ۱۷۸

۱-۲-۴. قرارداد بیمه و عقد مضاربه ۱۷۸

۲-۲-۴. قرارداد بیمه و عقد ضمان ۱۷۹

۳-۱-۲-۴. قرارداد بیمه و صلح ۱۷۹

۴-۱-۲-۴. قرارداد بیمه و هبه معوضه ۱۷۹

۵-۱-۲-۴. قرارداد بیمه و عقد موالات ۱۷۹

۲-۲-۴. بیمه‌های بازرگانی متعارف در تطبیق با نهادهای حقوقی صدر اسلام ۱۸۰

۱-۲-۲-۴. نظام عواقل و عقد بیمه ۱۸۰

۲-۲-۴. عقد بیمه و ضمان خطر الطريق ۱۸۰

۳-۲-۴. بیمه‌های بازرگانی متعارف به عنوان عقود جدید و مشروع ۱۸۰

۳-۴. مبنای تکافل در فقه علمه (اهل سنت) ۱۸۱

۴-۴. الگوی تکافل در فقه امامیه ۱۸۸

۱-۴-۴. مبنای مشروعیت تکافل در فقه امامیه ۱۸۸

۱-۱-۴-۴. تکافل به عنوان هبه معوض ۱۸۸

۲-۱-۴-۴. تکافل به عنوان عقدی جدید ۱۹۰

۲-۴-۴. سؤالاتی فقهی در ارتباط با عملیات تکافل ۱۹۱

۱-۲-۴-۴. آیا تکافل عقد است؟ ۱۹۲

۲-۲-۴-۴. در تکافل مضاربه‌ای، طرفین قرارداد چه کسانی هستند؟ ۱۹۳

۳-۲-۴-۴. آیا هبه به شخص حقوقی مجاز است؟ ۱۹۴

۴-۲-۴-۴. در تکافل مبتنی بر وقف، منابع صندوق وقف چگونه تأمین می‌شود؟ ۱۹۴

۵-۲-۴-۴. مبنای بازتوزیع مازاد منابع صندوق تکافل چیست؟ ۱۹۶

۳-۴-۴. الگوهای پیشنهادی تکافل در فقه شیعه ۱۹۶

۱-۳-۴-۴. الگوی تکافل براساس پیشنهاد آیت الله سیدعبدالهادی شاهرودی ۱۹۷

۲-۳-۴-۴. الگوی تکافل براساس پیشنهاد آیت الله دکتر حسن آقائظری ۱۹۸

جمع‌بندی فصل چهارم ۲۰۱

فصل پنجم: الگوی تکافل: ساختار اجرایی ۲۰۳

۱-۵. مقدمه ۲۰۵

۲-۵. شرایط تأسیس شرکت تکافل ۲۰۵

۱-۲-۵. قوانین مربوط به تأسیس شرکت تکافل ۲۰۶